

Чибісова Наталія Григорівна
кандидат філософських наук, доцент,
проректор Харківського гуманітарного
університету «Народна українська
академія», м. Харків

РОЛЬ РОДИНИ В МОРАЛЬНОМУ СТАНОВЛЕННІ ОСОБИСТОСТІ

Сім'я в соціумі завжди виступала і виступає його основою. У родині зберігаються традиції і звичаї того чи іншого етносу, його риси. У зв'язку з цим, сім'я завжди відіграла важливу роль в становленні і розвитку держави. У сім'ї як в найстарішому соціальному інституті відбивалися і відбиваються усі досягнення, труднощі, протиріччя суспільства. У ХХІ столітті сім'я зазнала серйозних змін, вона придбала ряд відмінностей від сім'ї ХХ століття: іншими стали її функції і пріоритети.

Роль сім'ї у розвитку особистості завжди цікавила вчених. Вивченню ролі сім'ї як соціального інституту присвятили свої праці класики соціології: Е. Дюркгейм, О. Конт, П. Сорокін, Г. Спенсер, Т. Парсонс та ін. Питаннями розвитку сучасної родини займаються Е. Бьорджесс, Дж. Боссард, У. Дж. Гуд, К. Кіркпатрік, Г. Локк, М. Німкофф, У. Огборн, Р. Уинч, Р. Хілл, К. Циммерман, М. Елмер і ін.

На сучасному етапі у вивченні інституту сім'ї склалося два підходи: один – фамілістичний, який сприймає сучасну сім'ю як таку, що знаходиться в стані кризи, тому, що розпалися традиційні її форми і зв'язки, ціннісні засади стали іншими, а другий - постмодерний, який акцентує увагу на нових, різноманітних формах сім'ї [1]. Дослідники вважають, що зміни в сучасній сім'ї відбуваються в результаті трансформацій, які охоплюють суспільство. Серед представників першого підходу: Б. Бергер, Д. Бланк-Хорн, Дж. Девіс, А. Карлсон, П. Морган, Д. Попенос, Р. Вайтфілд; на пострадянському просторі - А. Антонов, В. Медков. До другого підходу можна віднести таких дослідників, як А. Вишневський, А. Волков, С. Голод тощо.

Окремі аспекти формування і становлення сучасної сім'ї вивчають і українські дослідники: С. Аксьонова, В. Андрющенко, О. Балакірева, В. Бялковська, О. Васильєва, С. Глазунов, Д. Касьянова, О. Коломієць, О. Крикун, Б. Крімера, І. Курило, А. Лантух, Н. Лавриненко, Е. Лібанова, Т. Медіна, Л. Мельничук, А. Ноур, В. Пилипенко, А. Реух, Л. Слюсар, В. Стешенко, Л. Чуйко, Ю. Якубова та ін.

Мета даної роботи розглянути роль сучасної сім'ї в становленні морального світу дитини.

Сім'я є складним соціальним інститутом, який пов'язаний з усіма сферами життя суспільства; вона охоплює усі рівні соціальної практики: від особистісно-індивідуального до державного, від матеріального до духовного [2, с. 8].

Протягом багатьох століть саме сім'я виступала транслятором традицій, звичаїв, моральних норм та цінностей суспільства, вона виконувала і продовжує виконувати властиві їй функції народження, утримання та виховання підростаючого покоління. Сім'я вводить дитину в навколишній світ, звертаючи увагу на різні сторони її становлення: моральну, політичну, фізичну, естетичну, релігійну тощо.

Саме в сім'ї дитина підключається до громадського життя, сприймає його норми та цінності, мову, способи мислення. Сім'я виступає найважливішим фактором соціалізації особистості. Виходячи із цього положення, можна зазначити, що майбутнє буде притаманне тільки тому суспільству, яке приділяє увагу підтримці і розвитку інституту сім'ї, яке розглядає родину як найвищу цінність людства.

Сім'я на сучасному етапі стала рухливою і менш стабільною, змінилися її ціннісні орієнтири. Сьогодні в суспільстві складається ситуація, яка свідчить про те, що сім'я часто позбавляється своїх головних функцій, і саме тих, що пов'язані з вихованням дітей.

У суспільстві з'являються неповні родини, незареєстровані шлюбні союзи, транснаціональні сім'ї, в яких батьки виступають у ролі «видобувачів», а не

вихователів, часто виїжджають на заробітки за кордон, а діти залишаються під опікою найближчих родичів (бабусь, дідусів, тіток та дядьків або взагалі знайомих). У зв'язку з цим, увага до духовних, моральних цінностей стає слабшою або взагалі йде з поля зору батьків, на перший план виходять матеріальні цінності; висувуються вперед індивідуально-особистісні цінності. Роль сім'ї як структурної одиниці суспільства починає ігноруватися, виникає проблема відтворення майбутнього покоління, р сім'я перестає піклуватися про духовний розвиток дітей, тому й не вирішуються моральні, громадянські проблеми, що існують в суспільстві. Адже моральне виховання починається саме у родині; в цьому середовищі у дітей складаються моральні норми поведінки, формуються ідеали, ставлення до рідних, інших людей, держави. Дитина набуває перший громадянський досвід. У сім'ї дитина відкриває для себе роль влади в особі батьків. Так, Ю. Резник вважає, що взаємини, які складаються між дітьми та батьками, грають найважливішу роль в створенні раціональної «Я-концепції». Саме поведінка батьків, за думкою вченого, відіграє певну роль у розвитку самооцінки дитини, в її моральному вихованні [4, с. 74].

Сім'ю можна уявити в якості інституту морального виховання майбутніх поколінь, в якому діти не лише спираються на досвід, знання членів родини, а й відтворюють їх поведінку, звичаї, ціннісні орієнтації, ідеали, політичні погляди, ставлення до громадянського обов'язку та відповідальності. Сім'я досягає результативності у виховній діяльності тільки тоді, коли нею створені умови для різнобічного розвитку особистості дитини; коли сім'я сама по собі є благополучною. Якщо сім'я не займається вихованням, не дбає про створення необхідних умов для становлення особистості дитини, то на дитину починають впливати інші агенти, які входять до його найближчого оточення, а вони не завжди є носіями високоморальних якостей та ідеалів.

За останній час авторитет сім'ї дещо знизився. Але він залишився достатньо значущим для дітей. Згідно з дослідженнями інституту соціології НАН України, родині довіряють повністю - 61, 44% молодих людей, в загальному довіряють -

31,36%, не довіряють зовсім - 2, 87%, в загальні не довіряють - 2,83% [3].

У підлітковому віці авторитет сім'ї дещо знижується, у формуванні ціннісних орієнтацій, ідеалів зростає роль друзів, однокласників [5]. І чим дорослішою стає людина, тим ширшою, різноманітнішою стає сфера її взаємодії з соціумом. І на її становлення впливає вже не тільки найближче оточення, а й вторинні і третинні агенти: ЗМІ, Інтернет, політики, викладачі ВНЗ, діячі шоу бізнесу, спорту тощо. Але сім'я для багатьох молодих людей і в студентські роки залишається важливим чинником у формуванні духовних цінностей, громадянської позиції.

В умовах сучасної України сім'я переживає великі труднощі соціально-економічного характеру, але вона як і раніше продовжує залишатися визначальною ланкою в процесі становлення морального здоров'я дитини. І іншого інституту, який зміг би її замінити, немає. У зв'язку з цим, допомогу сім'ї покликані надавати такі громадські інститути, як держава, ЗМІ, медичні установи, навчальні заклади.

Сфера освіти за своєю суттю є локомотивом соціального, економічного розвитку, оскільки саме в цій сфері можна впливати на всіх суб'єктів освітнього процесу. У зв'язку з цим, освіта має базуватися на системі високomorальних цінностей. Вона має спиратися на принцип гуманізації, який дозволяє формувати творчо активних, інтелектуально вільних, громадянсько відповідальних особистостей.

Навчальний заклад здатний досягнути позитивного результату тільки в разі плідного контакту з сім'єю: моральне виховання дитини - справа спільна. І сім'я входить до числа безпосередніх учасників цього процесу.

У Харківському гуманітарному університеті «Народна українська академія» велике місце відводиться вивченню і реалізації на практиці родинних цінностей. Однією з пріоритетних форм морального виховання в академії є конкурс «Історія моєї родини», який існує вже понад двадцять років. За цей час конкурс переступив стіни академії і став міським, обласним, а з 2011 року - і

телевізійним (з 2011 року на протязі декількох років конкурс проводився харківським телеканалом АТВК). У конкурсі беруть участь учні, студенти, викладачі, батьки. Конкурс проводиться за такими номінаціями, як «Генеалогічне дерево», «Забута фотографія», «Реліквія в історії моєї родини», «Традиції моєї родини», «Місто (Харків) в історії моєї сім'ї», «Служіння вітчизні та обов'язку», «Я пам'ятаю, я пишаюся» і ін.

У процесі морального виховання важливо спиратися на родинні традиції, на історичну пам'ять роду. Процес залучення до цінностей, ідеалів родини починається ще в ранньому віці: з пісень, казок, з розповідей про історичні події, в яких брали участь члени сім'ї, з екскурсій, подорожей рідним краєм. Так, у дитини починають складатися уявлення про героїв, людей-праці, про рідну землю. За даними досліджень, молоді люди, які ще в дитинстві почули розповідь про Батьківщину, про її минуле, в більшій мірі відчують з нею емоційну і духовну близькість, відчують себе її громадянами, прагнуть проявляти громадську активність, служити в армії.

Таким чином, моральне виховання, що базується на традиціях, родинних реліквіях, історичної пам'яті, здатне впливати на становлення особистості молодої людини. Важливо з ранніх років залучати дитину до цінностей сім'ї, знайомити її з історією, традиціями, звичаями. А форми виховання можуть бути різними: розповіді, складання генеалогічного дерева, спільна участь у конкурсах та фестивалях, Днях родини, майстер-класах, вечорах тощо.

Список використаних джерел

1. Буковський А. Й. Сім'я як соціальний феномен в Україні /<http://mydisser.com/ru/catalog/view/315/324/14796.html>
2. Буяк Б. Б. Роль сім'ї у формуванні світоглядної складової політичного виховання молоді / вісник СевНТУ : зб. Наук. Пр.. ВИП. 126/2012. Серія : Філософія. – Севастополь, 2012. – С.7-13.
3. Інститут соціології НАН України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://i-soc.com.ua/institute/public.php>
4. Резник Ю. М. Структура личности. Статусы-роли-диспозиции / Ю. М. Резник // Личность. Культура. Общество. – К.: Институт социологии НАН Украины, 2000. – Вып. 4(6). – Т.2. – С.197 - 236.
5. Український інститут соціальних досліджень імені Олександра Яременка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.uisr.org.ua>